

Відгук отримано
11.12.2021р.
Голова спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.021 (І.І.Хоружа)

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.021 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук,
професору
завідувачу кафедри теорії
та історії педагогіки
Педагогічного інституту
Хоружі Людмилі Леонідівні

Відгук

офіційного опонента **Руснака Івана Степановича**, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії на дисертаційну роботу **Хомич Оксани Олександрівни** «Тенденції підготовки вчителя початкової школи в Канаді (друга половина XX – початок XXI століття)», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. Активні модернізаційні процеси в освітній галузі України, зумовлені її інтеграцією в Європейський простір вищої освіти і науки, і особливо у системі початкової освіти в умовах повноцінної реалізації положень Концепції Нової української школи актуалізували проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти. Акценти у цьому багатовекторному процесі поставлено на кардинальне підвищення якості формування їх професійних компетентностей, здатностей здійснювати освітній процес на засадах партнерської взаємодії, виконувати нестандартні завдання, вирішувати проблеми інноваційного і науково-дослідницького характеру в обраній сфері фахової діяльності, успішно спілкуватися державною/рідною та іноземними мовами в життєво важливих ситуаціях. Виконання цих завдань відбувається також з урахуванням зарубіжного педагогічного досвіду в галузі вищої професійної освіти. Тому долучення до нього цікавих і цінних напрацювань канадських учених і педагогів-практиків у цій галузі, ґрунтовно проаналізованих і широко представлених у дисертаційній роботі

О.О.Хомич, вважаємо цілком доречним, своєчасним і корисним для сучасної вищої школи України. Зазначене, власне, і визначає актуальність теми наукового пошуку, теоретичну і практичну значущість одержаних результатів уперше здійсненого дослідження еволюції тенденцій підготовки вчителя початкової школи в Канаді в другій половині ХХ – перші десятиліття ХХІ ст.. Тим більше, що вони вже частково впроваджені в освітній процес українських закладів вищої освіти, а також пройшли апробацію на вітчизняних і зарубіжних наукових заходах різного рівня.

Важливість дисертаційної роботи полягає і в тому, що вона виконана в межах теми науково-дослідної роботи Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Нова стратегія професійної підготовки педагога в умовах євроінтеграції» (реєстраційний номер 0116U002963), а її результати склали основу змісту авторського курсу, що входить до циклу вибіркових дисциплін ОПП Початкова освіта у цьому закладі вищої освіти.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

На основі аналізу текстів дисертації та наукових публікацій маємо всі підстави стверджувати, що наукові положення, інтерпретація одержаних результатів дослідження і висновки, представлені в дисертаційній роботі О.О.Хомич, теоретично, методично й емпірично обґрунтовані і достовірні. Вони досягнуті завдяки використанню у процесі наукового пошуку таких методів дослідження, як: *історико-генетичний* – для аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації історико-педагогічних джерел, періодичних видань задля з'ясування дослідженості наукової проблеми, уточнення чинників і передумов предмета дослідження; *зіставний* – задля аналізу соціокультурних явищ та фактів, що вплинули на зміни вимог щодо підготовки вчителя початкової школи в хронологічних межах дослідження; *пошуково-бібліографічний* – для вивчення бібліотечних каталогів, фондів канадських університетів; *хронологічний* – для простеження генези тенденцій підготовки вчителя початкової школи Канади.

У дисертаційній роботі переконливо аргументовано актуальність теми дослідження, чітко сформульовано його науковий апарат, дібрано адекватні меті і завданням методи дослідження, що дало змогу їх виконати і досягнути поставленої

мети – дослідити тенденції підготовки вчителя початкової школи в Канаді в історико-педагогічному онтогенезі (друга половина XX – початок XXI ст.) та обґрунтувати перспективи використання продуктивного канадського досвіду в освітньому просторі України.

Загальний обсяг тексту дисертаційного дослідження складає 291 сторінку, з них обсяг основної частини – 216 сторінок. Структура дисертації логічна, матеріали трьох розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань.

Дисертанткою на основі результатів аналізу наукової літератури, діяльності закладів вищої освіти в окресленій темою дослідження сфері та їх зіставлення із власним педагогічним досвідом роботи на посаді вчителя початкових класів виокремлено низку суперечностей в системі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів України і запропоновано рекомендації щодо їх усунення з використанням канадського досвіду.

Достовірність одержаних результатів підсилює використання автентичної джерельної бази, зокрема архівних матеріалів, публікацій канадських дослідників (250 іншомовних джерел) та наукових праць вітчизняних учених. Відповідно до визначених критеріїв (хронологічного і проблемно-тематичного) здійснено їх систематизацію і об'єднано в чотири групи: документальні, інтерпретаційні, дидактичні, довідкові. Їх науково виважений аналіз засвідчив позитивну динаміку у вдосконаленні нормативно-правової бази підготовки вчителів початкової школи в Канаді, розвитку шкільної і педагогічної освіти на рівні держави, провінцій і територій відповідно до суспільних потреб і цивілізаційних викликів, прогностичний характер законодавчих ініціатив.

Студіювання наукових праць дало можливість О.О.Хомич сформулювати об'єкт і предмет дослідження, визначити основні напрями наукового пошуку, сформулювати його методологічні засади й уточнити поняттєво-категоріальний апарат (тенденції, підготовка вчителя початкової школи, педагогічна освіта, освітня політика, періодизація, інституалізація, організаційно-структурні трансформації, професіоналізація та дерегуляція, програмове забезпечення, продуктивні практики).

У роботі за результатами скрупульозного системного аналізу становлення інституціональної професійної підготовки вчителя початкової школи виокремлено й охарактеризовано передумови становлення і розвитку досліджуваного феномена в історико-педагогічному контексті 1950–2010-х рр. До пріоритетних серед них віднесено: нормативно-правові, соціально-економічні, організаційно-освітні. Першу групу передумов становлять офіційні документи, ухвалені юрисдикціями Канади (на федеральному, провінційному, територіальному рівнях), які визначали магістральні напрями розвитку освіти та підготовки вчителя. Досліджено провідну роль урядів провінцій Канади в трансляванні правових норм стосовно прав громадян на освіту та підготовку вчителів початкової школи.

Дисертанткою встановлено, що соціально-економічні передумови зумовили зростання громадського інтересу до різноманітних аспектів пошуку адекватних шляхів покращення підготовки вчителів, спричиненого економічним, соціальним та, демографічним прогресом Канади наприкінці 40-х рр. ХХ ст.

Організаційно-освітні передумови характеризуються урізноманітненням та кількісним зростанням навчальних закладів для підготовки вчителя до роботи в початкових школах – Колегія Джарвіса (Jarvis Collegiate), Державна школа Джессі Кетчума (Jesse Ketchum Public School); католицькі школи – Св. Павла (The School St. Paul), Св. Марії (St. Mary); нормальні школи: «Центральна технічна» (Central Tech), «Північна другорядна» (Northern Secondary), «Лісова школа» (High Park).

У дисертаційному дослідженні аргументовано стверджується, що відставання фахової підготовки вчителя початкової школи в Канаді від економічних, культурних, освітніх потреб населення спонукало уряди провінцій (територій) і федерації спільно з громадськими і фаховими спільнотами вносити зміни в освітню політику.

Зазначимо, що в контексті розширення прав і можливостей місцевого самоврядування в Україні заслуговує на увагу представлений у дисертаційній роботі досвід здійснення освітньої політики та управління освітою в Канаді на федеральному і провінційному рівнях, розподіл їх сфер впливу і відповідальності, за якого більшими правами користуються місцеві органи влади і громадські об'єднання (с. 100 – 112, 190 – 192); досвід захисту прав етнокультурних меншин у

сфері освіти попри наявність у державі двох офіційних мов. Слушними вважаємо міркування дисертантки щодо впливу культурного і мовного різноманіття на освіту майбутніх учителів початкової школи в Канаді загалом і окремих провінцій зокрема з урахуванням їх традицій, національного складу населення, суспільних цінностей і цивілізаційних пріоритетів.

Закцентуємо і на тому, що авторкою дисертації на основі аналізу наукових праць, нормативних документів та практичної діяльності канадських закладів професійної педагогічної освіти розроблено періодизацію тенденцій підготовки вчителя початкової школи Канади впродовж 1950–2010-х рр. Вихідними параметрами виокремлених періодів цілком доречно обрано зміни в професійній підготовці вчителя початкової школи в Канаді, що зумовлювались економічними, культурними потребами соціальних спільнот в умовах демографічного зростання населення, яке представляло різні культури, екстрапольовані урядами в освітній політиці провінцій і федерації щодо цілей, організації та дидактичного забезпечення якісного розвитку досліджуваного історико-педагогічного явища.

Відповідно до розроблених дослідницею критеріїв періодизації виокремлено I період (1950–1980) – інституалізації та організаційних трансформацій у нормативно-правовому полі провінцій і федерації; у його хронологічних межах виділено два етапи: перший (1950–1966) – розвитку в провінціях Канади організаційно-правових засад реструктуризації та піднесення на якісно новий рівень навчальних закладів підготовки вчителів до роботи в початкових школах. Встановлено провідну тенденцію, що полягала в створенні сприятливого правового забезпечення трансформаційних процесів для подолання відставання тогочасних навчальних закладів підготовки вчителів та еволюційним шляхом переведення їх у вищий статус. На другому етапі (1966–1980) – становлення університетської системи підготовки вчителя початкової школи в єдності федеральних пріоритетів і тих, що відповідали потребам канадських провінцій, виявлено тенденцію щодо випереджувальної освітньої політики урядів провінцій Канади у питаннях удосконалення підготовки вчителя початкової школи відповідно до демографічних, культурних, цивілізаційних викликів. Виокремлено також наскрізну тенденцію, що характеризує зміни предмета дослідження

впродовж двох етапів I періоду (1950–1980) – інституалізації та організаційно-структурних трансформацій у процесі підготовки вчителя початкової школи.

У II періоді (1980–2010-ті роки) – модернізації підготовки вчителя початкової школи на федеральному і провінційному рівнях - встановлено два етапи та провідні тенденції досліджуваного феномена. З'ясовано, що на першому етапі (1980–1990) – удосконалення професійної підготовки вчителя початкової школи на засадах мультикультуризму у федеральному освітньому просторі ключова тенденція полягала в перенесенні акцентів управління педагогічною освітою від рівня провінцій до федерального з метою вивищення її до рівня передових країн. На другому етапі (1990–2010-ті роки) – колаборації державних структур та університетів виявлено тенденцію до зростання професіоналізації педагогічної освіти вчителя початкової школи. Дисертантка аргументовано довела, що виокремлені тенденції підготовки вчителя початкової школи в Канаді визначали як еволюційні цільові та програмові зміни, так і трансформаційні, що відбувалися у руслі освітньої політики урядів держави і провінцій та територій.

На нашу думку, в дисертаційній роботі О.О.Хомич ґрунтовно охарактеризовано тенденції, що спричинили зміни в підготовці вчителя початкової школи в Канаді в досліджуваний період, з'ясовано взаємозв'язки суспільних пріоритетів у цій сфері громадських і фахових середовищ та урядів провінцій (територій) щодо захисту прав на освіту етнокультурних меншин – Перших націй, інуїтів Квебеку; секуляризації та пріоритетів розвитку державних закладів підготовки вчителів; оновлення програмового забезпечення професійної освіти вчителя початкової школи складниками, що стосувалися охорони навколишнього середовища, реалізації двомовності, десегрегації людей із обмеженими можливостями. Виявлено суспільну зумовленість підвищення престижу професії вчителя на різних рівнях – громадському, урядовому. Важливим результатом дослідження вважаємо аналіз наукового, програмового, організаційно-методичного забезпечення професійної освіти вчителя на засадах мультикультуризму, твердження, що цей процес ґрунтувався на пошуковій діяльності студентів, розмежування понять «підготовка вчителя» і «освіта вчителя» на основі вивчення нормативно-правової бази та досліджень канадських учених.

Цінним здобутком дисертантки є аналіз діяльності закладів освіти, зокрема досвіду організації професійної підготовки вчителів початкової школи на педагогічному факультеті Університету Британської Колумбії – насамперед її дидактичного і методичного супроводу, технологізації освітнього процесу, створення комфортного і безпечного середовища для здобувачів освіти і науково-педагогічних працівників, формування фахових компетентностей і особистісних якостей майбутніх педагогів (с.209 – 213).

У дисертаційному дослідженні слушно стверджується, що тенденція інституалізації зумовлена потребами нових технологій в економіці Канади. Державні та громадські фахові інституції брали на себе функції стандартизації підготовки вчителів. У руслі виокремлених тенденцій чільне місце належить професіоналізації та дерегуляції педагогічної освіти (поняття вжито відповідно до застосування в канадських джерелах II періоду (1980–2010-ті роки).

Дослідниця переконливо доводить, що розбудова модерної підготовки вчителя початкової школи в умовах цивілізаційних викликів стосувалася насамперед розроблення різноманітних програм, які університети впроваджували з урахуванням теоретичного, теоретико-практичного, альтернативного концептів. До цього процесу долучалися наукові, фахові та громадські спільноти. На думку здобувачки, Оттавський університет, Педагогічний коледж Онтаріо, Інститут технологій Університету Онтаріо, Королівський університет, Університет Макгілла (Квебек) розробляли програми, що дали змогу вплинути на підвищення якості підготовки вчителя для початкової школи в більшості закладів вищої освіти.

Заслугове на увагу проаналізовані в роботі освітні практики підготовки вчителя початкової школи в Канаді, що можуть бути корисними для впровадження в освітній простір нової української школи. Це, зокрема, досвід Університету Калгарі щодо врахування специфічних соціальних і культурних умов майбутньої професійної діяльності здобувача освіти; самостійне (рефлексивне) навчання; проведення практики у школах і різних закладах соціальної підтримки з метою формування готовності майбутніх учителів до різнорівневих комунікацій.

Засвідчують обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертаційної роботи О.О.Хомич загальні висновки, які корелюють із завданнями наукового пошуку та відображають зміст і результати проведеного дослідження.

Заслуговує схвалення високий науковий рівень дисертації та публікацій, які підтверджують належне володіння дисертанткою теорією досліджуваної проблеми та відповідним науково-дослідницьким інструментарієм.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дослідницею у вітчизняній педагогічній науці вперше: комплексно висвітлено наукову проблему, яка не була предметом історико-педагогічного дослідження: тенденції підготовки вчителя початкової школи в руслі обопільних політико-нормативних, етнокультурних і соціально-економічних зв'язків в освітньому середовищі Канади (1950–2010-х років); відповідно до виокремлених цільового, соціально-культурного, дидактичного критеріїв розроблено періодизацію розвитку тенденцій підготовки вчителя початкової школи в Канаді (1950–2010-ті роки), визначено два періоди й етапи в них: I період (1950–1980) – інституціоналізації та організаційно-структурних трансформацій; перший етап (1950–1966) – удосконалення в провінціях Канади організаційно-правових засад реструктуризації та піднесення на якісно новий рівень навчальних закладів підготовки вчителя початкової школи; другий етап (1966–1980) – становлення університетської системи підготовки вчителів у сув'язі федеральних пріоритетів і тих, що відповідали потребам провінцій. У II періоді (1980–2010-ті роки) – модернізації підготовки вчителів початкової школи в Канаді на федеральному і провінційному рівнях виокремлено та схарактеризовано два етапи: перший (1980–1990) – удосконалення професійної підготовки вчителя початкової школи на засадах мультикультуралізму в федеральному освітньому просторі Канади; другий етап (1990 – 2010-ті роки) – колаборації державних структур та університетів. Періодизація відображає еволюцію тенденцій підготовки вчителя початкової школи в Канаді у 1950–2010-х рр.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Завдяки дослідницькій діяльності О.О.Хомич у науковий обіг введено маловідомі в Україні документи, архівні матеріали. Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, закони, нормативно-правові акти урядових інституцій Канади і її провінцій та територій, навчально-методична документація канадських закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 12 наукових публікаціях: 5 статей у фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях, 2 – у збірниках апробаційного характеру, 3 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Особистий внесок здобувачки у статті «Етапи підготовки вчителя початкової школи в Канаді (друга половина 20 – початок 21-го століття)», написаній у співавторстві, здобувачці належить розкриття основних вимог до вчителів початкової школи, що впливали на поступ організаційних, структурних, змістових змін у підготовці вчителя початкових класів відповідно до потреб тогочасного суспільства. У статті «Підготовка вчителя початкової школи в Канаді у другій половині ХХ століття» здобувачкою було виокремлено факультети освіти в Канаді (Онтаріо), що були створені при університетах. Зазначені статті написані у співавторстві з Г. І. Іванюк.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що доведені положення наукової проблеми, зокрема виокремлені тенденції підготовки вчителя початкової школи в Канаді впродовж 1950–2010-х рр., а також розроблена експериментальна робоча навчальна програма навчального курсу (за вибором студента) можуть бути корисними для розв'язання наукових і практичних завдань щодо вдосконалення освітньо-професійних програм зі спеціальності «Початкова освіта» першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти; оновлення змісту навчальних дисциплін, тематики курсових, дипломних і наукових робіт студентів задля піднесення підготовки вчителя нової української школи до рівня сучасних світових лідерів, серед яких і Канада.

Важливо відзначити, що результати дослідження впроваджено у роботу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (акт про

впровадження від 25.06.2021 р. № 142), Волинського національного університету імені Лесі Українки (акт про впровадження від 06.07.2021 р. № 03-28/04/1914), Київського університету імені Бориса Грінченка (акт про впровадження від 02.09.2021 р. № 30-Н).

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О.О.Хомич як самостійне, ґрунтовне, виконане на високому теоретико-методологічному рівні, вважаємо за доцільне висловити наступні зауваження, пропозиції, побажання:

1. На нашу думку, хронологічні межі дослідження сформульовані некоректно, оскільки 1950-ті і 2010-ті рр. охоплюють цілі десятиліття і не можуть бути рубіжними для досліджуваного педагогічного процесу.
2. У рубриці «Методи дослідження» доцільно було розширити їх перелік, назвавши ті, за допомогою яких здійснено інтерпретацію одержаних результатів, сформульовано основні положення і висновки дисертаційного дослідження, а в рубриці «Практичне значення одержаних результатів» вмістити інформацію про розроблений на основі дисертаційних матеріалів авторський навчальний курс.
3. На фоні ґрунтовного аналізу дотичного до досліджуваної проблеми наукового доробку українських учених дещо слабше розглянуто в роботі (п.1.1.) праці канадських науковців з обраної галузі, які, до певної міри, є джерельною базою дослідження і основою авторських інтерпретацій.
4. Авторка дисертації занадто захопилась пошуком історико-педагогічних передумов зародження досліджуваного феномена і на ціле століття опустила за нижню хронологічну межу, що зумовило деяку фрагментарність в інтерпретації емпіричного матеріалу.
5. Аналізуючи програми підготовки учителя початкової школи в різних університетах Канади, варто було продемонструвати, хоча б на прикладі одного з них, їх практичну реалізацію в освітньому процесі, що значно б підсилило практичну цінність роботи, а саму програму розмістити в додатках.
6. Особливістю дисертації є те, що певні тенденції в підготовці вчителя початкової школи в Канаді розглядаються на прикладі лише окремих провінцій і

навіть університетів, що, однак, не сприяє формуванню чіткої картина протікання цих процесів у загально канадському освітньому обширі.

Проте висловлені міркування мають дискусійний характер і загалом не зменшують наукову новизну, теоретичну та практичну значущість рецензованого дисертаційного дослідження.

Аналізу тексту дисертації засвідчує **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності** в повному обсязі.

7. Загальна оцінка дисертації

Дисертація «Тенденції підготовки вчителя початкової школи в Канаді (друга половина ХХ - початок ХХІ століття» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою, **Хомич Оксаною Олександрівною**, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку теорії та методики педагогічної освіти.

Дисертаційна робота О.О.Хомич відповідає тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її автор **Хомич Оксана Олександрівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

І.С.Руснак

Підпис І.С. Руснака
Завідувач кафедри іноземних мов

Марія КОЖДАТЮК